

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 11. července 2024 ve věci č. 35402/20 – *Sahraoui a ostatní proti Francii*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl o neporušení hmotněprávní složky práva na život podle článku 2 Úmluvy v souvislosti s úmrtím příbuzného stěžovatelů, který jako člověk závislý na opiátech a léčený substitučně (metadonem) zemřel ve věznici na otravu léky, včetně těch, které nepředepsal lékař, a zemřelý je tedy získal nelegálně.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovateli jsou manželka a děti pana S. T., který ve věku 43 let zemřel ve věznici v Nevers, kde vykonával několikaměsíční trest odnětí svobody. Před převozem do Nevers v polovině března 2009 pobýval dva měsíce v jiné věznici, kde byla zjištěna jeho závislost na opiátech a nastavena substituční léčba metadonem a léčba anxiolytiky (léky na úzkost a napětí). Jeho zdravotní problém byl znám i při převozu. V Nevers vězně shledl psychiatr a kvůli stížnostem na stres mu přidal antidepresivum. Správa věznice S. T. zhodnotila jako běžného vězně, bez zvýšeného rizika. Psychiatr ho viděl ještě den před jeho smrtí, když mu na jeho žádost navýšil léky.

Ve věznici byla praxe, kdy metadon přijímal vězeň ráno na ošetřovně pod dohledem sestry, zatímco tablety na zbytek dne si odnášel a následně užíval samostatně.

Dne 30. dubna 2009 byl dosavadní spoluvězeň S. T. přemístěn do jiné cely, a to na svou žádost s tím, že má problém s nedostatkem hygieny a závislostí S. T. na lécích. Kolem 14:00 hod našli dozorcí při distribuci pošty ležet S. T. na podlaze cely a stěžovat si na bolest kotníku. Zajistili tedy, že se na něj v 15:20 hod přišly podívat dvě zdravotní sestry. Kromě ošetření otoku na noze mu zkontrolovaly také krevní tlak, puls a hladinu cukru v krvi, protože se jim S. T. jevil ospalejší než obvykle. Hodnoty je neznepokojily a ani neshledaly, že by byl depresivní nebo sebevražedný. S. T. uvedl, že ještě neužil tablety na daný den. O dvě hodiny později, při distribuci stravy, našel dozorce S. T. v cele v bezvědomí. Navzdory zdravotnické pomoci S. T. zemřel. Nalezly se u něj tablety léků, které měl užívat, a to v množství mírně přesahujícím denní dávku, a také tablety léku, který nebyl předepsán jemu, ale jeho spoluvězni.

Vyšetřování ukázalo, že sestry a dozorcí vnímali S. T. jako zpomaleného, často spícího přes den, a to i vsedě. Působil klidně a nejevil známky nervozity. Podle psychiatra však S. T. uvedl, že trpěl nespavostí a nedokázal sedět v klidu, což dráždilo jeho spoluvězně. S. T. se bál, že se s ním popere, a požádal proto o zvýšení medikace. Spoluvězeň uvedl, že S. T. užíval velké množství léků a často usínal ve všech polohách, jako by byl pod silným vlivem omamných látek. Důvod k sebevraždě však shledán nebyl.

Jako příčina smrti byla určena mnohočetná intoxikace, zejména metadonem, v kombinaci s poziční asfyxií (zadušením) a možná také chronickým onemocněním jater a plic, pravděpodobně způsobeným užíváním drog. Samotný metadon by smrt nezpůsobil, avšak další léky předepsané lékařem mohly situaci zhoršit, i když nebyly rozhodujícím faktorem. Větší riziko představovaly léky užívané nad rámec předepsané léčby a asfyxie.

Znalec potvrdil, že v případě S. T. byla dodržena vnitrostátní pravidla pro předpis a výdej metadonu. Současně upozornil, že metadon může mít smrtelné následky i při terapeutických dávkách, zejména v kombinaci s psychotropními látkami nebo narkotiky, a to i v nízkých koncentracích. U S. T., který užíval metadon v maximální doporučené denní dávce, zaznamenal i významné užívání přidružených psychotropních látek.

Vyšetřování úmrtí bylo uzavřeno bez zjištění pochybení. O tři roky později se pozůstalí domáhali před správními soudy odškodnění za nesprávný úřední postup ze strany věznice, ale neuspěli na žádném stupni.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že vězeňské orgány nesplnily svou povinnost zvýšeného dohledu nad S. T. – vězněm chatrného zdraví, který užíval silnou medikaci, byl ohrožen výměnou léků mezi vězni a daného dne se navíc projevoval abnormálně – a nezabránilo tak jeho úmrtí.

Soud připomněl, že první věta čl. 2 odst. 1 Úmluvy vyžaduje mimo jiné, aby stát přijal nezbytná opatření na ochranu životů osob v rámci své jurisdikce. Ve vztahu k zadrženým osobám, které se nacházejí ve zranitelném postavení, má stát povinnost poskytnout lékařskou péči nezbytnou k ochraně jejich života (*Rooman proti Belgii*, č. 18052/11, rozsudek velkého senátu ze dne 31. ledna 2019, § 143; a *Jasinskis proti Lotyšsku*, č. 45744/08, rozsudek ze dne 21. prosince 2010, § 60). U zadržených osob s drogovou závislostí mají orgány povinnost (a to na poli článků 2, 3 i 8 Úmluvy) uspokojivě posoudit jejich zdravotní stav a nabídnout odpovídající péči. Konečně Soud také připomněl, že každé úmrtí za podezřelých okolností při zbavení svobody může vyvolávat otázku, zda stát dodržel svou povinnost chránit právo této osoby na život (*Ainis a ostatní proti Itálii*, č. 2264/12, rozsudek ze dne 14. září 2023, § 54). Jelikož stát nese přímou odpovědnost za blaho osob zbavených svobody, musí v případě, že některá z nich zemře v důsledku zdravotních problémů, poskytnout vysvětlení ohledně příčin tohoto úmrtí a péče, která byla dotyčné osobě poskytnuta předtím, než k úmrtí došlo (*Kats a ostatní proti Ukrajině*, č. 29971/04, rozsudek ze dne 18. prosince 2008, § 104; a *Semache proti Francii*, č. 36083/16, rozsudek ze dne 21. června 2018, § 71).

Předmětem posouzení Soudem bylo, zda stát dostal své povinnosti chránit život S. T. ve světle toho, že jeho smrt byla způsobena kombinací metadonu, předepsaných a nepředepsaných léků a dalších zdravotních problémů. Naopak nehodnotil účinnost substituční léčby metadonem. Na otázku zdravotní péče, která má být poskytnuta zadržené osobě závislé na drogách, totiž neexistuje jednoduchá nebo jednotná odpověď. Soud zdůraznil, že důkazní břemeno leží na orgánech, které musí poskytnout uspokojivé vysvětlení. Státy mají prostor pro uvážení za předpokladu, že zvolená péče splňuje standardy lékařské péče stanovené Úmluvou (*Wenner proti Německu*, č. 62303/13, rozsudek ze dne 1. září 2016, § 61).

Soud se tedy zaměřil na to, zda vězeňské orgány přijaly opatření k zabránění úmrtí S. T., a to jednak po jeho převozu do věznice v Nevers, ale také v pozdějším období, včetně dne jeho smrti. Podle Soudu je při výkladu rozsahu pozitivního závazku státu třeba zohlednit, aby nepředstavoval neúnosnou nebo nadměrnou zátěž. Soud zkoumal, zda orgány neselhaly v přijetí opatření v rámci svých pravomocí, která mohla z rozumného hlediska nepochybně zmírnit skutečné a bezprostřední riziko ztráty života S. T. (*Semache proti Francii*, cit. výše, § 72).

V souvislosti s nástupem S. T. do věznice v Nevers Soud neshledal pochybení, přičemž vzal v úvahu následující okolnosti: S. T. přišel už s nastavenou léčbou a informacemi o předchozí léčbě. O pokračování substituční léčby metadonem i léky předepsanými v kombinaci s ní rozhodl psychiatr. Podle Soudu byla tato léčba srovnatelná s tou, která by měla obecně být dostupná obyvatelstvu ve Francii. Na rozhodnutí odborné komise věznice o tom, že jde o běžného vězně bez zvláštních rizik, se účastnila i zdravotní služba. Následně lékař viděl vězně opakovaně, ošetřovatelský personál pak denně při výdeji metadonu. Denní kontakt s lékařským personálem umožňoval sledování jeho zdravotního stavu a účinků předepsané léčby. Vnitrostátní pravidla pro předpis a výdej léků byla dodržena. Žádný z dokumentů předložených Soudu neprokázal, že by S. T. nedodržel dostatečně léčbu nebo že by se poskytovaná lékařská péče jevila jako nevhodná, vyžadovala úpravy nebo podrobnější posouzení jeho zdravotního stavu.

Je ale fakt, že na otravě S. T. měly podíl také léky, které vyměnil se spoluvězněm, nebo které mu vzal. Soud tedy řešil i otázku, zda S. T. neměl být vzhledem k intenzitě své léčby a známým rizikům kombinace metadonu s jinými látkami pod zvláštním dohledem. Vězeňské orgány mají totiž povinnost věnovat zvláštní pozornost možnosti, že vězni trpící závislostí mohou užívat nepředepsané léky, a to s ohledem na jejich zranitelnost, psychiatrické komorbidity a úzkostné účinky věznění. V případě potřeby mají orgány zajistit důkladnější lékařské prohlídky či jiné úpravy organizace péče nebo výkonu detence. Soud si je však vědom toho, že obchodování s léky mezi vězni je dlouhodobě známý jev, a proto lze povinnost vnitrostátních orgánů v této oblasti chápat pouze jako povinnost co do zvolených prostředků, nikoli dosaženého výsledku.

V projednávaném případě Soud neshledal, že by věznice měla indicie pro to, aby zorganizovala distribuci léků jinak a zabránila S. T. v držení jiných než jemu předepsaných léků. S. T. byl navíc v každodenním kontaktu s ošetrovatelským personálem a příslušný tým neshledal nutnost spojit výdej léků s lékařskou konzultací nebo přehodnotit jeho autonomii, co se týká nemetadonové léčby. To Soud konstatoval při vědomí toho, že S. T. byl ve věznici Nevers teprve asi šest týdnů, takže jeho chování ani chování spoluvězně ještě nemohlo odhalit případný obchod s léky mezi nimi (spoluvězeň byl navíc přemístěn jen na základě své žádosti).

Konečně, pokud jde o den, kdy S. T. zemřel, Soud zohlednil následující. Zvýšení jeho psychiatrické medikace provedené den předtím podle toxikologické zprávy nezpůsobilo náhlé zhoršení jeho zdravotního stavu. S. T. si ráno přišel na ošetrovnu pro metadon a při kontrole v jeho cele v 15:20 hod nemohly zdravotní sestry podle důkazů provedených během vyšetřování rozpoznat, že se nachází ve stavu blížícím se smrti. Byl při vědomí, zpomalený, ale ve svém obvyklém stavu, a jeho životní funkce se zdály být dobré.

S ohledem na vše výše uvedené proto Soud dospěl k závěru, že vězni S. T. se dostalo náležité péče a dohledu a že nelze prokázat příčinnou souvislost mezi opomenutími namítanými stěžovateli a jeho smrtí. Soud akceptoval vysvětlení, že k úmrtí S. T. došlo v kontextu jeho dlouhodobě se zhoršujícího zdravotního stavu, který existoval již před uvězněním, a že podle psychiatra, který ho léčil, byl „vyčerpán drogami“. Podle důkazů ve spise trpěl i dalšími patologiemi. Soud proto konstatoval, že k porušení článku 2 Úmluvy nedošlo.